

K Z O M B U N D I A K Ń A T  
Z B A D A Ń A

Warszawa, czerwiec 2010

[www.cbos.pl](http://www.cbos.pl) ● [sekretariat@cbos.pl](mailto:sekretariat@cbos.pl)

**BS/75/2010**

---

MŁODSZE POKOLENIA

---

O „SOLIDARNOŚCI”

---

---



Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku  
4 lutego 2010 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej  
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa  
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl  
<http://www.cbos.pl>  
(48 22) 629 35 69

W związku z obchodzoną w tym roku 30. rocznicą powstania NSZZ „Solidarność”, CBOS oraz Europejskie Centrum Solidarności zrealizowały wspólny projekt badawczy: „«Solidarność» – doświadczenie i pamięć”<sup>1</sup>. Konsultantem naukowym badania był prof. Ireneusz Krzemiński.

Celem badania było – z jednej strony – określenie, czy we współczesnej pamięci trwa doświadczenie związkowej i wolnościowej działalności prowadzonej w okresie PRL i w jaki sposób się przejawia, z drugiej zaś – odpowiedź na pytanie, w jakiej formie i w jakim zakresie doświadczenie to jest przekazywane kolejnym pokoleniom.

Z tego punktu widzenia szczególnie ważny jest stosunek do „Solidarności” członków tych pokoleń dorosłych dziś Polaków, które nie miały możliwości w pełni świadomie uczestniczyć w wydarzeniach lat osiemdziesiątych ze względu na swój młody wiek. Wyobrażenia osób niemających oparcia we własnym doświadczeniu pokazują najlepiej, w jakim kształcie pamięć o „Solidarności” żyje w polskim społeczeństwie – co i w jaki sposób udało się skutecznie przekazać następnym pokoleniom.

Poniżej przedstawiamy dane dotyczące wiedzy, opinii i ocen dotyczących „Solidarności” oraz źródeł uzyskiwania wiedzy o historii lat osiemdziesiątych osób urodzonych w roku 1964 i później, a więc mających w roku 1980 co najwyżej 16 lat, obecnie zaś będących w wieku między 18 a 46 rokiem życia<sup>2</sup>. Ich wiedza, opinie i oceny dotyczące tej kwestii ukształtowane zostały na podstawie szczątkowych, dziecięcych i młodzieńczych doświadczeń oraz na podstawie przekazu odbywającego się w przestrzeni publicznej (szkoła, telewizja, publiczne uroczystości) i prywatnej (rozmowy w kręgach rodzinnych i przyjacielskich).

---

<sup>1</sup> Badanie „«Solidarność» – doświadczenie i pamięć” zrealizowano w dniach 12 marca – 12 kwietnia 2010 roku na 1803-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Respondentów zapytaliśmy m.in. o to, czy interesują się czasami dawnej „Solidarności” z lat osiemdziesiątych. Zdecydowana większość spośród nich (74%) odpowiedziała przecząco na to pytanie (w tym 29% to wskazania zdecydowane, a 45% umiarkowane), jednak co czwarty ankietowany (25%) stwierdził, że interesuje się tym okresem.

Żeby dostrzec różnicę między tymi, którzy w różnym stopniu pamiętają wydarzenia początku lat osiemdziesiątych, podzieliliśmy badanych na cztery grupy wiekowe. Okazało się, że istnieje zależność między rokiem urodzenia a stopniem zainteresowania historią lat osiemdziesiątych.

Tabela 1

Czy w ogóle interesuje się Pan(i) czasami dawnej „Solidarności” z lat osiemdziesiątych?	Wskazania respondentów według roku urodzenia			
	1964 – 1971	1972 – 1978	1979 – 1986	1987 – 1992
	w procentach			
Interesujący się historią „S” (odpowiedzi zdecydowanie i raczej tak)	34	23	25	19
Nieinteresujący się historią „S” (odpowiedzi zdecydowanie i raczej nie)	66	77	75	81

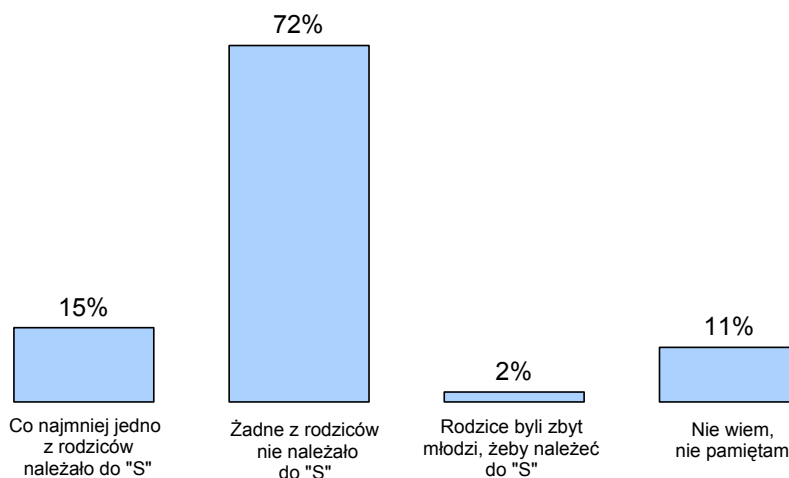
Historią tego okresu interesują się przede wszystkim osoby dobrze pamiętające początek lat osiemdziesiątych, nawet jeśli były zbyt młode, żeby aktywnie brać udział w najważniejszych wydarzeniach, a jednocześnie te, które wchodziły w okres transformacji już jako młodzi dorośli. Znacznie rzadziej natomiast zainteresowanie deklarują badani, którzy nie sięgają pamięcią ani do wydarzeń lat osiemdziesiątych, ani też do czasów transformacji, a więc ci, dla których czasy „Solidarności” są historią, której nie mogli bezpośrednio przeżywać.

Poziom zainteresowania czasami „Solidarności” ma też związek z tym, czy badani orientują się w przynależności rodziców do tego związku. Podstawowa wiedza o rodzaju aktywności starszego pokolenia jest powszechna: aż 89% respondentów potrafi określić, czy ich rodzice byli członkami „Solidarności” (w tym 2% stwierdza, że rodzice byli zbyt młodzi, żeby uczestniczyć w działalności związkowej).

---

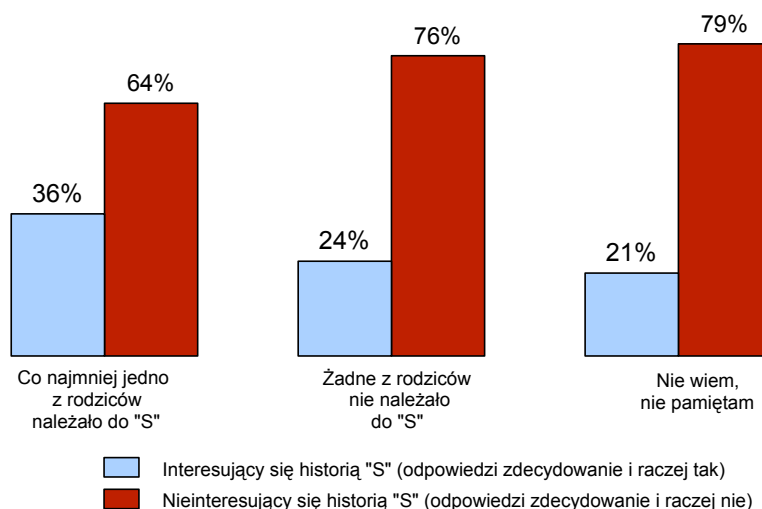
<sup>2</sup> Osoby w tym wieku stanowiły niemal połowę próby, w ramach badania przeprowadzono z nimi 917 wywiadów.

RYS. 1. CZY KTÓREŚ Z PANA(I) RODZICÓW NALEŻAŁO W LATACH OSIEMDZIESIĄTYCH DO „SOLIDARNOŚCI”?

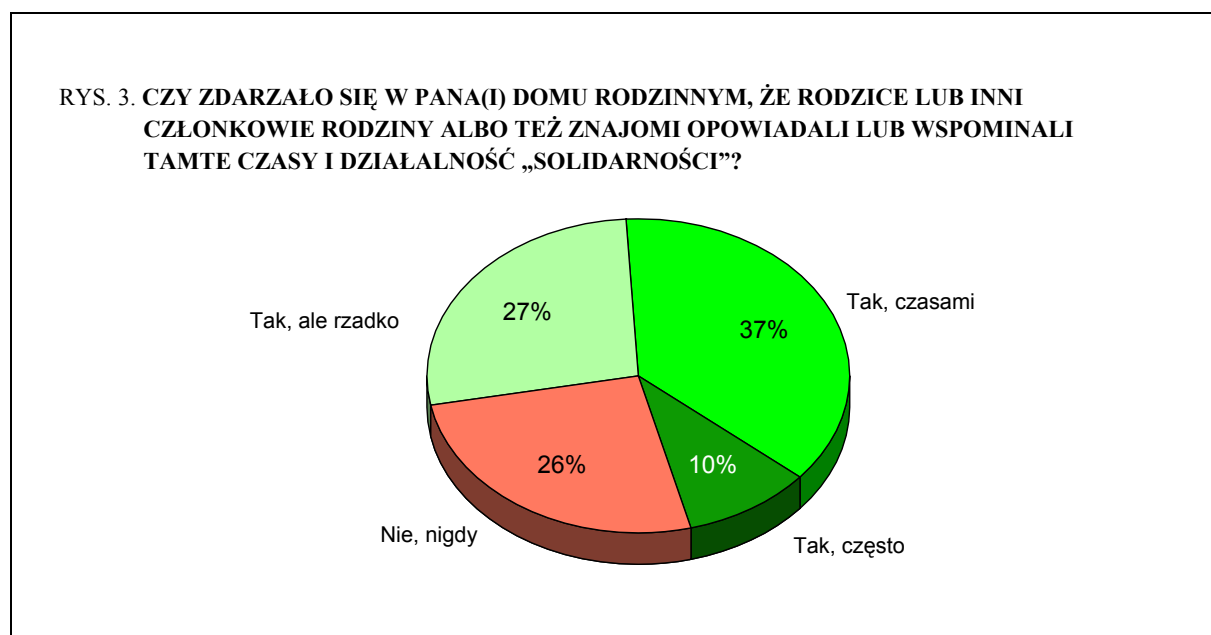


Osoby wiedzące o przynależności związkowej rodziców znacznie częściej deklarują zainteresowanie przeszłością niż ci, których rodzice nie działali w „Solidarności”, lub którzy nic nie wiedzą na ten temat. Wskazywałoby to, że dla osób niemających własnych doświadczeń z tego okresu najważniejszą inspiracją do tego, żeby się nim zainteresować, są doświadczenia najbliższych. Poniższy wykres przedstawia odsetki osób deklarujących zainteresowanie czasami „Solidarności” w grupach o różnych tradycjach rodzinnych.

RYS. 2. CZY W OGÓLE INTERESUJE SIĘ PAN(I) CZASAMI DAWNEJ „SOLIDARNOŚCI” Z LAT OSIEMDZIESIĄTYCH?



Ze względu na znaczenie tego sposobu przekazywania pamięci o niedawnej przeszłości, jakim są rozmowy prowadzone w prywatnym gronie przyjaciół i rodziny, zapytaliśmy respondentów o to, czy i jak często są świadkami lub uczestnikami rozmów, których przedmiotem są wspomnienia dotyczące „Solidarności”. Większość respondentów była świadkami takich rozmów, a tylko 26% nie ma tego rodzaju doświadczeń.



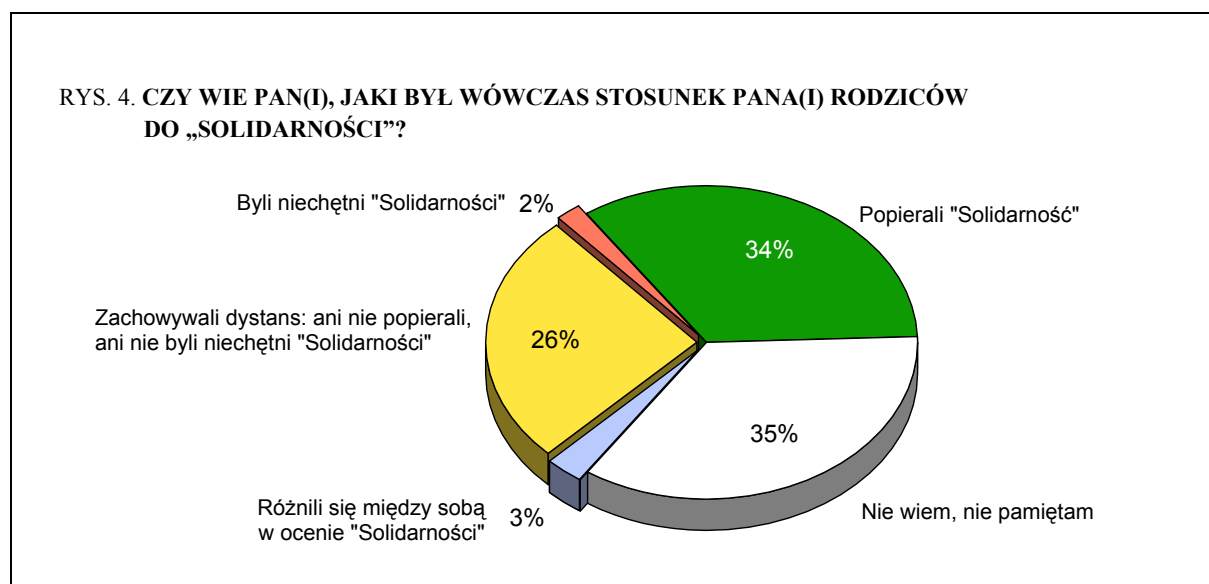
Podobnie jak w przypadku przynależności rodziców do „Solidarności” deklaracje częstszych rozmów o czasach początków jej działalności wyraźnie współwystępują z większym zainteresowaniem tą tematyką.

Tabela 2

Czy w ogóle interesuje się Pan(i) czasami dawnej „Solidarności” z lat osiemdziesiątych?	Czy zdarzało się w Pana(i) domu rodzinnym, że rodzice lub inni członkowie rodziny albo też znajomi opowiadali lub wspominali tamte czasy i działalność „Solidarności”?			
	Tak, często	Tak, czasami	Tak, ale rzadko	Nie, nigdy
	w procentach			
Interesujący się historią „S” (odpowiedzi zdecydowanie i raczej tak)	56	33	18	9
Nieinteresujący się historią „S” (odpowiedzi zdecydowanie i raczej nie)	44	67	82	91

Żeby bliżej poznać treść przekazu rodzinnego o czasach „Solidarności”, zapytaliśmy respondentów, czy wiedzą, jaki był stosunek ich rodziców do działalności tego związku

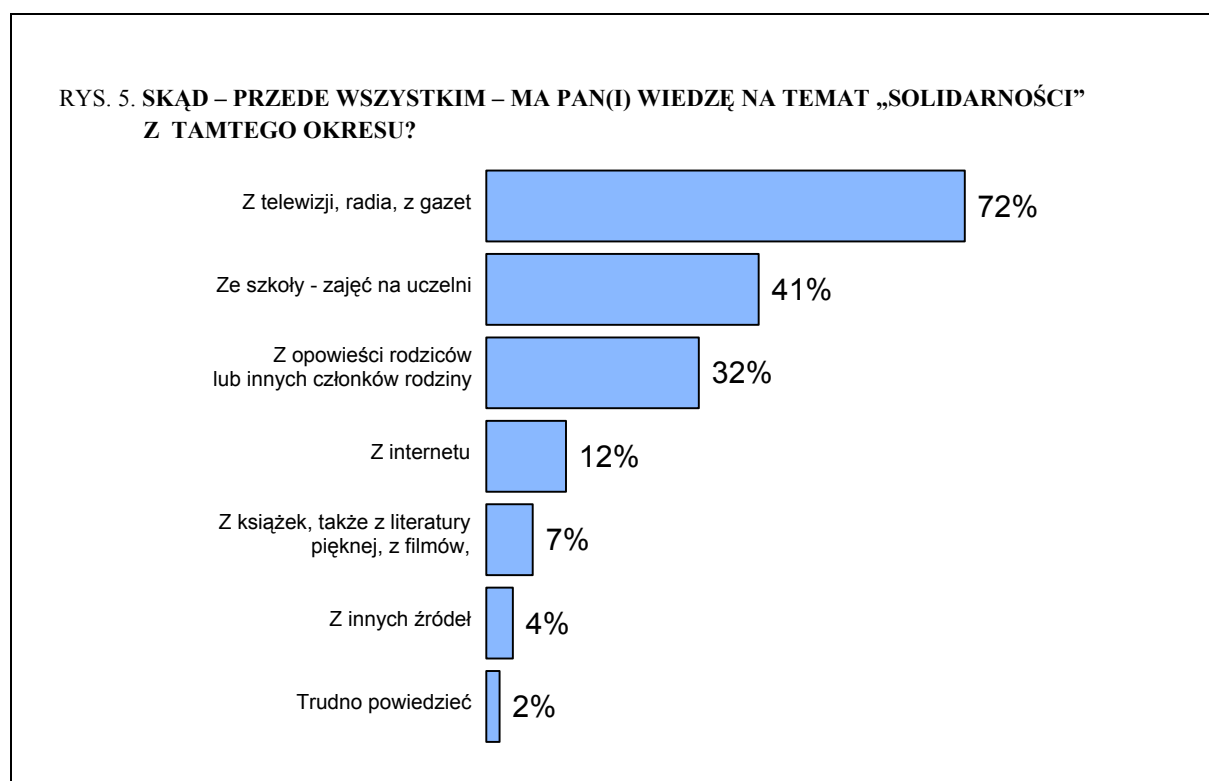
w latach osiemdziesiątych, niezależnie od tego, czy działali w nim czy też nie. Większość ankietowanych (65%) potrafiła określić stosunek rodziców do „Solidarności”, co może świadczyć o tym, że w ich domach prowadzone są lub były bardziej szczegółowe rozmowy dotyczące tego okresu. Na uwagę zasługuje fakt, że bardzo nieliczni (2%) oceniają stosunek rodziców do „Solidarności” jako niechętny. Oznacza to, że jeśli respondenci z interesującej nas grupy wiekowej dowiadują się czegoś o tym związku z najbliższego źródła – od dobrze im znanych świadków tamtych wydarzeń – są to niemal zawsze opinie pochlebne lub neutralne.



Wiedza o stosunku rodziców do „Solidarności”, podobnie jak o ich przynależności związkowej w latach osiemdziesiątych, współwystępuje ze stopniem zainteresowania respondentów historią tego okresu. Wśród tych, którzy wiedzą, że rodzice popierali „Solidarność”, aż 39% deklaruje zainteresowanie tymi czasami, podczas gdy wśród respondentów określających stosunek rodziców do „Solidarności” jako zdystansowany – tylko 18%. W grupie ankietowanych, którzy nie potrafili określić stosunku rodziców do tego ruchu społecznego, zainteresowanie historią tego okresu jest najmniejsze (13% wskazań). Może to świadczyć, że przekaz rodzinny pobudza zainteresowanie historią nawet wówczas, gdy rodzice nie deklarują zdecydowanego poparcia dla „Solidarności”. Jednocześnie wyraźnie mniejsze zainteresowanie historią lat osiemdziesiątych wśród osób niemających wiedzy o doświadczeniach i stosunku rodziców do tamtych wydarzeń można interpretować jako oznakę słabości innych sposobów przekazywania wiedzy i pobudzania zainteresowania

przeszłością, takich jak nauczanie szkolne, oficjalne obchody świąt i rocznic, wystawy proponowane przez muzea czy przekaz medialny.

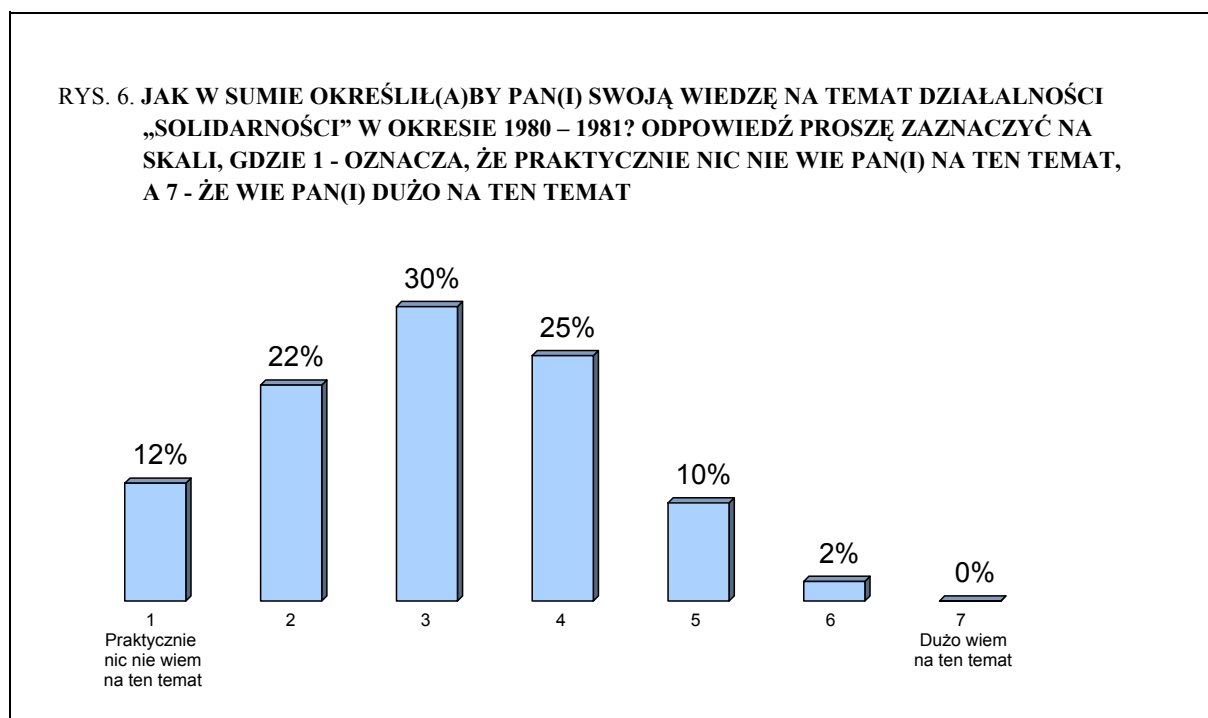
W tym kontekście szczególnie istotne jest określenie głównych źródeł wiedzy o czasach „Solidarności” dla osób z omawianej grupy wiekowej. Okazuje się, że podstawowym źródłem wiedzy dla nich są media. Stosunkowo często wymieniane były zajęcia w szkole i na uczelni, co może świadczyć o tym, że nauczanie o „Solidarności” powoli znajduje miejsce w programach szkolnych. Co trzeci ankietowany wskazywał na przekaz rodzinny jako podstawowe źródło wiedzy. Biorąc pod uwagę odpowiedzi na poprzednie pytanie należy zauważyć, że – mimo iż źródła wiedzy są zróżnicowane – najważniejszą inspiracją do pogłębionego zainteresowania historią wciąż pozostają opowieści rodziców lub innych członków rodziny.



Respondenci mieli możliwość wskazania dwóch najważniejszych źródeł, dlatego odpowiedzi nie sumują się do 100%

Odpowiedzi na kolejne pytania pokazują, że respondenci krytycznie oceniają stan swojej wiedzy o działaniach „Solidarności” w latach 1980 – 1981. Posługując się siedmio-stopniową skalą, 25% z nich oceniło swoją wiedzę jako średnią (punkt 4 na skali), zdecydowana większość (64%) wskazała na odpowiedzi poniżej średniej, a zaledwie 12% – uznało, że poziom ich wiedzy jest wyższy niż średnia.





Wiedza o tym okresie, podobnie jak stopień zainteresowania nim, jest zróżnicowana w poszczególnych grupach wiekowych. Ponownie okazuje się, że osoby pamiętające lata osiemdziesiąte zdecydowanie najlepiej oceniają swoją wiedzę, a roczniki później przychodzące na świat – coraz słabiej. Może to być kolejny argument na rzecz tego, że obecnie przekaz szkolny, medialny i zabiegi na rzecz upamiętnienia tego okresu, stosowane przez inne instytucje, wciąż nie trafiają do znaczącej części młodych ludzi. Wiedza i zainteresowanie oparte są przede wszystkim na własnym doświadczeniu lub, co pokazaliśmy wcześniej, na doświadczeniu najbliższych.

Tabela 3

Jak w sumie określił(a)by Pan(i) swoją wiedzę na temat działalności „Solidarności” w okresie 1980 – 1981?	Odpowiedzi respondentów według roku urodzenia			
	1964 – 1971	1972 – 1978	1979 – 1986	1987 – 1992
	w procentach			
Niski poziom wiedzy	18	22	32	28
Średni poziom wiedzy	29	26	24	22
Wysoki poziom wiedzy	37	25	28	10

Optymistyczne jest, że krytycznej ocenie własnej wiedzy towarzyszy stosunkowo często deklaracja o chęci jej pogłębiania. Niemal co drugi respondent (46%) twierdzi, że

chciałby się dowiedzieć czegoś więcej o „Solidarności” i roli, jaką odegrała w najnowszej historii Polski, a połowa (50%) nie wyraża takiej chęci. W kontekście odpowiedzi na poprzednie pytanie szczególnie istotne jest, że najwięcej osób gotowych dowiedzieć się więcej na ten temat jest w dwóch młodszych grupach badanych (wśród których najwięcej jest osób nisko oceniających poziom swojej wiedzy o „Solidarności”). Otwiera to pole do działania dla instytucji popularyzujących wiedzę o tym okresie polskiej historii.

Tabela 4

Czy chciał(a)by Pan(i) dowiedzieć się czegoś więcej na temat „Solidarności” i roli jaką odegrała w najnowszej historii Polski?	Wskazania respondentów według roku urodzenia			
	1964 – 1971	1972 – 1978	1979 – 1986	1987 – 1992
	w procentach			
Zdecydowanie tak	9	5	8	6
Raczej tak	31	34	41	48
<b>Tak</b>	<b>40</b>	<b>39</b>	<b>49</b>	<b>54</b>
Raczej nie	39	46	35	31
Zdecydowanie nie	15	11	14	11
<b>Nie</b>	<b>54</b>	<b>57</b>	<b>49</b>	<b>42</b>
Trudno powiedzieć	6	3	2	3

Opracowała  
Agata STASIK